کاربست اگریتوریسم (گردشگری کشاورزی) به‌عنوان ابزاری برای بازآفرینی جوامع روستایی پایدار (مطالعه موردی: روستای گلزار در حومه شهر تهران)

نیما اسکندری*، مرجان نعمتی‌مهر**

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۶/۰۲
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۰۸/۰۵

چکیده
بازآفرینی روستاها از طریق گردشگری و گردشگری روستایی، یکی از موضوعات حائز اهمیت در سکونت‌گاه‌های روستایی است و براساس اینکه چه پتانسیلی از روستا موضوع گردشگری روستای هدف باشد، نوع گردشگری آن تعیین می‌شود. گردشگری کشاورزی یکی از انواع گردشگری روستایی است که به‌جهت اشتغال جوامع روستایی به امر کشاورزی به‌عنوان گونه‌ای از اقتصاد محلی پایدار می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای بازآفرینی روستاهایی با پایه قوی اقتصاد کشاورزی جاذب گردشگر به‌کار گرفته شود. با هدف کاربست این نوع گردشگری در روستای گلزار، مرکز تولید گل و گیاه در مجاورت تهران، این مقاله ابتدا به ارائه مدل مفهومیِ گردشگری کشاورزی به‌صورت عام و سپس کاربست آن در روستای هدف گردشگری کشاورزی گلزار در جنوب شهر تهران پرداخته‌است. روستای گلزار، اقتصادی مبتنی بر تولید و صادرات گل‌های تزئینی دارد و بخش مسکونی آن توسط گلخانه‌های تولید و پرورش گل احاطه شده‌است. نگهداری گل‌ها در گلخانه‌هایی فاقد کیفیت‌های بصری، جدایی بخش مسکونی روستا از ویژگی‌های منحصربه‌فرد گیاهان، فقدان بازار عرضه و فروش و ناشناخته بودن آن به‌عنوان یکی از قطب‌های تولید گل و گیاهان زینتی در سطح کشور از مسائل عمده این روستا به‌شمار می‌آید. در این مقاله ابتدا با مرور متون تخصصی از طریق تحلیل محتوا؛ چارچوب مفهومی و سپس اهداف و اصول عام کاربست گردشگری کشاورزی جهت بازآفرینی روستاهای هدف گردشگری کشاورزی ارائه شد. در مرحله بعد، سناریوهای متفاوت طراحی در این روستا، با ایده وحدت‌بخش طراحی مسیر گردشگری در راستای تحقق گردشگری کشاورزی به‌منظور بازآفرینی روستا، سناریوی یک، مسیر گردشگری چرخه‌ای، سناریوی دو، مسیر گردشگری خطی، سناریوی سه، مسیر گردشگری تلفیقی ارائه و با استفاده از ماتریس دستیابی به اهداف، سناریوی سوم، گردشگری تلفیقی، به‌عنوان سناریوی برتر انتخاب شد و در انتها با تدوین چارچوب طراحی، مجموعه سیاست‌های طراحی حوزه‌های مختلف زراعت، گردشگری کشاورزی، تحقیقات گل و گیاه، سکونت روستایی، نمایشگاه گل و گیاه، تفریح و سرگرمی، کانال آب تفریحی گردشگری، حفاظتی کابل فشارقوی و مسیر عبوری این روستا تدوین شدند. درنهایت به‌عنوان جمع‌بندی، پیشنهاداتی در جهت بسط دستاوردهای این تحقیق به روستاهایی با پتانسیل‌های مشابه با روستای موردتحقیق ارائه شد.

کلمات کلیدی: گردشگری کشاورزی، بازآفرینی، جوامع روستایی پایدار، چارچوب طراحی، روستای گلزار، تهران.

* کارشناس ارشد طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی.
** دانشیار دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی. m_nematimehr@sbu.ac.ir

مقدمه

روند تحولات شهرنشینی در دهه‌های پیشین به‌گونه‌ای بوده که چالش‌های بی‌شماری را برای شهرهای کوچک و به‌خصوص روستاها به‌وجود آورده‌است. متأثر از رونق اقتصادی شهرهای بزرگ، روستاییان به شهرهای بزرگ مراجعه کرده و اقتصاد مبتنی بر کشاورزی با رکود شدیدی مواجه شده‌است. علاوه‌براین روستاها خالی از سکنه شده و تهدیدهای بی‌شمار زیست‌محیطی را به‌بار آورده‌است. این امر در صورتی رخ داده که روستاها دارای ظرفیت‌های گسترده و متنوع بوده اما بر اثر این تحولات دچار صدمات بی‌شماری گشته‌است. به‌رغم اولویت طرح‌های توسعه روستایی در برنامه‌های هفت‌ساله و پنج‌ساله عمرانی کشور از سال ۱۳۲۷؛ باگذشت هفت دهه تاکنون برنامه‌ریزی توسعه و عمران روستایی کمترین سرمایه معنوی و مادی را برای ارزیابی و ارزشیابی توسعه و عمران روستایی در ایران هزینه شده‌است. همچنین در سال‌های اخیر رویکردهای توسعه پایدار در زمینه شهرسازی جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده‌است. اگر رویکردی جامع نسبت به موضوعات ذکرشده توسط پژوهشگران اتخاذ شود، آنگاه می‌توان گردشگری کشاورزی را به‌عنوان ابزاری برای جوامع روستایی پایدار ارائه کرد. با اینکه نسبت به موضوع گردشگری کشاورزی توجه خاصی صورت نگرفته و تعداد اندکی از پژوهش‌ها به‌صورت سطحی با این موضوع برخورد کرده‌اند، تلاش شده تا با اختصاص مقاله حاضر نسبت به این موضوع به شناسایی و اعمال فاکتورهای مؤثر کیفی بر پایداری در فرایند گردشگری روستای گلزار در بخش مرکزی شهرستان پاکدشت پرداخت.

روستای گلزار، اقتصادی مبتنی بر تولید و صادرات گل‌های تزئینی دارد که بافت مسکونی آن توسط گلخانه‌های تولید و پرورش گل احاطه شده‌است. برخلاف اینکه اقتصاد روستا بر پایه کاشت گل و گیاه شکل گرفته، اما استفاده از پتانسیل‌هایی که این روستا در جذب گردشگری از سایر نواحی دارد، دیده نشده و یا به آن توجه خاصی صورت نگرفته‌است. به‌واسطه مجموعه برنامه‌ریزی، طراحی و مدیریت ناکارآمد، بافت کالبدی و منظر بصری این روستا برخلاف پتانسیل‌هایی که دارد؛ رفته‌رفته تخریب‌شده و روبه ویرانی است. درنتیجه نه‌تنها از ظرفیت موجود روستا استفاده نشده بلکه با گذر زمان، انگیزه ساکنین به اشتغال در بخش کشاورزی و کاشت گل و گیاه با کاهش چشمگیری مواجه شده‌است. ازطرف‌دیگر جامعه محلی این روستا رفته‌رفته دچار بی‌هویتی وزندگی ماشینی شده‌اند و دیگر روحیه دل‌نشین سکونت روستایی در آن احساس نمی‌شود. چه‌بسا گردشگری کشاورزی با رویکردی همه‌جانبه و یکپارچه بتواند ابعاد اقتصادی و اجتماعی این روستا را ارتقا بخشیده و در مجاورت آن مسیری جدید برای توسعه آتی روستای گلزار ترسیم کند. درنتیجه هدف پژوهش این است که علاوه بر ارتقا کیفیت زندگی ساکنان و حفظ محیط طبیعی، گردشگری کشاورزی روستای گلزار همچون عاملی برای توانمندسازی جامعه مطالعاتی باشد. بر اساس مطالب عنوان‌شده پرسش‌های زیر مطرح می‌شود:

- گردشگری کشاورزی چیست؟
- اصول و اهداف عام مبتنی بر گردشگری کشاورزی در روستاها چیست؟
- چگونه می‌توان به روستای گلزار از طریق کاربست مفهوم گردشگری کشاورزی تجدید حیات بخشید؟

روش تحقیق

پژوهش حاضر دارای دو بخش کلی مطالعات نظری و تجربی است. در ابتدای پژوهش با مرور متون تخصصی

از طریق تحلیل محتوا، چارچوب مفهومی کاربست گردشگری کشاورزی جهت بازآفرینی روستا و سپس اهداف و اصول عام پژوهش مورد تدقیق قرار گرفتند. همچنین برای مطالعات تجربی تلاش شده تا با مراجعه به روستای گلزار و مشاهدات میدانی به تفسیر وضعیت موجود پرداخته شود. در مرحله بعد با ارائه چشم‌انداز مقدماتی، سنجش وضعیت محدوده به روش سوات در حوزه‌های راهبردی و نهایتاً ارائه اهداف کلان و خرد بازآفرینی مبتنی بر گردشگری کشاورزی روستای گلزار ارائه شد. در انتها با تدوین چارچوب طراحی که شامل بخش‌های مختلف چارچوب مفهومی و انتخاب سناریو برتر بود؛ مجموعه برنامه اقدامات در حوزه های مختلف تدوین شدند.

پیشینه نظری پژوهش

گردشگری

ماتیسون و وال (Mathieson and wall, 1982) باور دارند که گردشگری می‌تواند به‌عنوان یک سیستم تعریف شود که دارای یک مبدأ (بازار یا تقاضا) و یک مقصد (جاذبه و عرضه) به‌علاوه یک مؤلفه سفر است که این دو را به هم وصل می‌کند. عوامل مهم دیگر این رویکرد، ویژگی‌های گردشگران (تصویر شماره ۱) و مقاصد سفر به‌علاوه تأثیرات متعاقب آن است، گردشگری می‌تواند به‌عنوان یک فعالیت جهانی در نظر گرفته شود که اشتغال در بخش خدمات، درآمد و اثرات کلی اقتصادی را به ارمغان می‌آورد. در مقیاس بزرگ، گردشگری، عموماً گردشگری انبوه نامیده می‌شود.

بااین‌حال، در سال‌های اخیر تعدادی از انواع گردشگری، جایگزین گردشگری انبوه شده‌است که با ارزش‌های طبیعی، اجتماعی، اقتصادی سازگار است و اجازه می‌دهد که هم میزبان و هم مهمان تعاملات ارزشمند، مثبت و تجربه‌های مشترکی داشته باشد. گردشگری، پایداری را از طریق فرآیند بازاریابی انتخابی ترویج می‌دهد تا گردشگرانی را جذب کند که آگاه به محیط بوده و دارای حس احترام به مؤلفه‌های طبیعی، فرهنگی مقاصد گردشگری و رفتار حفاظتی بوده ضمن آنکه در استفاده از آن‌ها از لحاظ فرهنگی حساس هستند. چنین رویکرد جایگزینی از گردشگری که پذیرای استراتژی‌هایی است که نسبت به گردشگری انبوه ارجح هستند، برای بیش از دو دهه آگاهانه ترویج شده‌اند. گستره وسیعی از گزینه‌های گردشگری طبیعت‌محور بیان‌گر ایده‌آل‌هایی برای توسعه پایدار هستند.

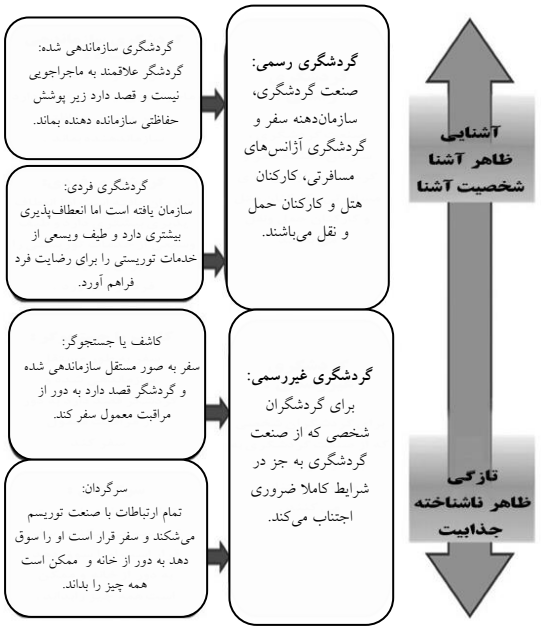

ت ۱. بخش‌بندی گردشگران (Cooper et al, 2005).

گردشگری کشاورزی

گردشگری کشاورزی به مجموعه‌ای از فعالیت‌ها و عملیات کشاورزی گفته می‌شود که گردشگر را به مزرعه بیاورد. گردشگری کشاورزی را می‌توان در چهار نوع طبقه‌بندی کرد، اقامت در مزارع، پذیرایی در مزارع،

بازدید مزارع و فعالیت‌های جانبی مرتبط با مزرعه (تصویر شماره ۲).

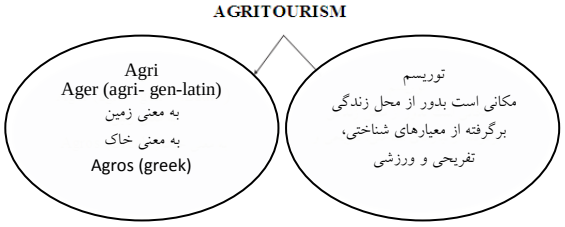

ت ۲. اصطلاح گردشگری کشاورزی.

لین شش عامل را برای تمایز و تعیین ارزش فضای گردشگری کشاورزی برمی‌شمارد (Lane,1992):

– چشم‌انداز زیبای ارزشمند که شامل: کوه‌ها، سواحل دریا، دریاچه‌ها، جزایر، رود دره‌های خوش‌منظره و مناطق باارزش خاص و زیبایی خاص، مانند مرداب یا جنگل.

– مناطقی از حیات‌وحش طبیعی و بکر.

– ارزش‌های فرهنگی، شامل ساختمان‌های تاریخی، شهرهای کوچک، روستاها و مکان‌ها از قبیل میراث نژادی.

– به‌خصوص شرایط مطلوب برای شکار، ماهیگیری، اسکی، پیاده‌روی.

– دسترسی خوب به یک بازار با مصرف‌کنندگان گسترده.

– تبلیغات مؤثر و حرفه‌ای و فعالیت‌های تجاری و مدیریت مناسب.

پنج عامل اول را می‌توان به‌عنوان ارزش‌های هدف در منطقه شناخت که ذاتی و مختص آن منطقه است و ششمین عامل انسانی است (جدول شماره ۱).

یک سؤال مطرح می‌شود که آیا تفاوتی بین مزرعه کشاورزی و مزرعه گردشگری کشاورزی وجود دارد؟

در فضای مزرعه کشاورزی، گردشگر شاهد یک منظر خاص است، برای مثال زمین‌های بی‌پایان ذرت. در فضای متنوع گردشگری کشاورزی، انواع مختلفی از گیاهان کاشته شده‌است که در زمین‌های همسایگی وجود دارد؛ و در این نوع گردشگری، کشاورزی متنوع، معمولاً جذاب‌تر از تولید تک‌کشتی در مزارع است (جدول شماره ۲) و (تصویر شماره ۳).

اقامت کشاورزی	ماندن در مزرعه
	ماندن در خانه روستایی
	هتل و متل کشاورزی
	تخت اختصاصی
	کمپ کشاورزی
	خدمات ویژه هتل کشاورزی
خدمات غذایی کشاورزی	وعده‌های غذایی اصلی خانگی
	غذاخوری – نهارخوری
	رستوران
گردشگری کشاورزی ابتدایی	مشاهده فرآیند تولید
	مشارکت در فرآیند تولید
	پیاده‌روی، سواری، تور آموزشی
	مزرعه باغ‌وحش
فروش مستقیم	فروش مستقیم محصولات کشاورزی
	نحوه فروش به انتخاب خود
	مزرعه و مغازه‌های شرکتی
استراحت و کشاورزی	تفریح و سرگرمی در تعطیلات
	تفریح و سرگرمی در پایان هفته
	استراحت در تعطیلات
ورزش و کشاورزی	پیاده‌روی و گردش
	اسب‌سواری
	ورزش‌های نیازمند فضای زیاد
	نسل جدید بازی‌های منطقه
	شکار
	ماهیگیری
مراسم کشاورزی	بازدید از پارک‌ها و باغات
	گشت‌وگذار و گردش
	مارپیچ ذرت و سویا
درمان کشاورزی	درمان با کمک حیوانات
	درمان با گیاهان
	داروها و رژیم‌های خاص
	استراحتگاه کوچک سلامت
توریسم فرهنگی	مزارع تاریخی و قدیمی
	روستاهای تاریخی
	موزه هنرهای مردمی و کشاورزی
	جشن‌های خانوادگی و جشنواره‌ها
	اقامت در یک روستای با هویت

ج ۱. دسته‌بندی خدمات گردشگری کشاورزی (Sznajder et al,134).

نظریات گردشگری کشاورزی و گردشگری روستایی

هر دو اصطلاح به هم مرتبط بوده و به گیاهان،

حیوانات و پروسه تولید و پرورش مرتبط است. گردشگری کشاورزی حاصل طبقه‌بندی موضوعات متمایزی نظیر: گردشگری بوم سازه، گردشگری باغی، مزرعه پذیرنده مهمان، سیاحت، دهکده گردی، گردشگری مشروبات، گردشگری لبنیات و گردشگری روستایی است. گردشگری روستایی فعالیت‌های انسانی است که به زندگی، فرهنگ، مذهب و هر چیزی که در آن منطقه درک می‌شود گفته می‌شود که با علم قوم‌شناسی مرتبط و فرهنگ کشاورزی، جنگل‌داری، فرآوری غذایی مناطق روستایی را شامل است (تصویر شماره ٤).

اصول مدیریت مربوط به	مزرعه کشاورزی	مزرعه گردشگری کشاورزی
استفاده از زمین	حداکثر استفاده از زمین‌های کشاورزی	علاوه بر استفاده کشاورزی، استفاده از آن برای اهداف گردشگری کشاورزی مانند: ساختمان، پارک ماشین، میدان
ساختار تولید	فقط کشاورزی، تولیدمثل پرورش و فرآوری فعالیت‌ها، تولید تخصصی، افزایش مقیاس تولید	فعالیت‌های کشاورزی و گردشگری در تناسبات مختلف نسبت به یکدیگر. تبعیت از ساختار فعالیت‌های کشاورزی در گردشگری کشاورزی، تنوع، تعادل و توسعه در مزارع
سازمان‌دهی کار	حداکثر بهره‌وری کار، مکانیزاسیون و خودکارسازی	سازمان‌دهی فرآیندهای تولید در چنین راهی تماشایی و جذاب است و حتی به گردشگران برای سهیم شدن یک شانس می‌دهد. این نیازمند سرمایه‌گذاری در کار زیاد است. بنابراین بهره‌وری کاری اصل برجسته‌ای نیست.
سطح سرمایه‌گذاری	تأکید برشدت تولید و سرمایه‌گذاری در فن‌آوری مدرن به‌خصوص کود و آفت‌کش‌ها به‌منظور به حداکثر رساندن سود تولید محصولات کشاورزی	تأکید بر تولید گسترده و حفاظت از محیط‌زیست. استفاده متعادل از کود و آفت‌کش‌ها. بهینه‌سازی کیفیت فضای گردشگری کشاورزی
بازار محصولات کشاورزی	بازار مهیا فراتر از مزرعه کشاورزی، قرارداد عمده، خرید عمده	استفاده از محصولات یک مزرعه شخصی برای اهداف گردشگری کشاورزی و مازاد فروش
منبع درآمد و اهمیت آن	تمام درآمد حاصله از محصول و دام و احتمالاً از فرآوری مواد غذایی	درآمد حاصل از دو منبع، تولید محصولات کشاورزی و فعالیت گردشگری کشاورزی، و یا تنها از فعالیت گردشگری کشاورزی. اهمیت سهم گردشگری کشاورزی برای مزرعه در درآمد کل
منطقه	تولید کشاورزی در مناطق روستایی انجام می‌شود، اما روستانشینی نقطه مشترک زیادی با استاندارد تولید در مزرعه ندارد	امکانات منطقه در حال راه انداختن یک کسب‌وکار گردشگری کشاورزی است. یک امکان و ضرورت برای استفاده از سنت‌های محلی وجود دارد برای مثال قوم‌گرایی

ج ۲. مقایسه اصول اساسی مدیریت مزارع کشاورزی و مزارع گردشگری کشاورزی (Sznajder et al, 2009, 106).

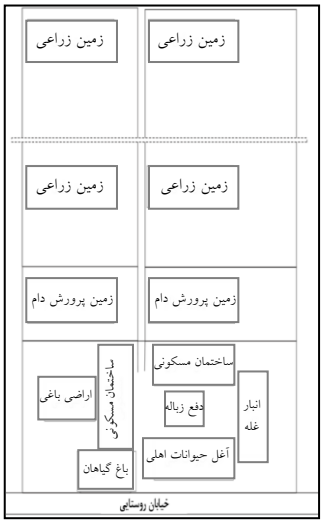

ت ۳. جانمایی فضاهای مزرعه گردشگری.

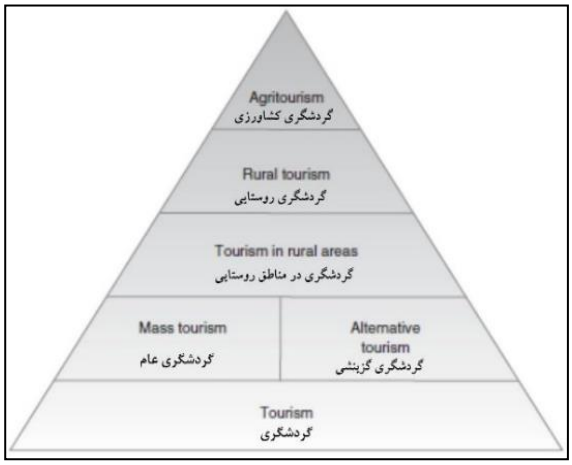

ت ٤. هرم اصطلاحات مربوط به گردشگری (Sznajder et al, 2009, 6).

عملکردهای گردشگری کشاورزی در سه دسته فضایی - زیست‌محیطی، اقتصادی و جامعه – روانشناسی دسته‌بندی می‌شود (تصویر شماره ۵).

جنبه‌های گردشگری کشاورزی شامل سازمان‌دهی، مدیریت و بازاریابی است:

– سازمان‌دهی: شامل قوانین مالی، کسب‌وکار و مقررات ایمنی است. گردشگری کشاورزی دارای مقرراتی است و سازمان‌دهی شامل ساختارهای عملکردی درون آن است. به‌عنوان‌مثال: مزارع، انجمن گردشگری کشاورزی و مؤسسات، نهادهای حمایتی، سازمان‌های مربوط به

مالکیت و تعهدات و همچنین شامل یکپارچه‌سازی سازمان‌دهی عمودی، افقی و سنتی و اقدام مشترک این نهادها است.

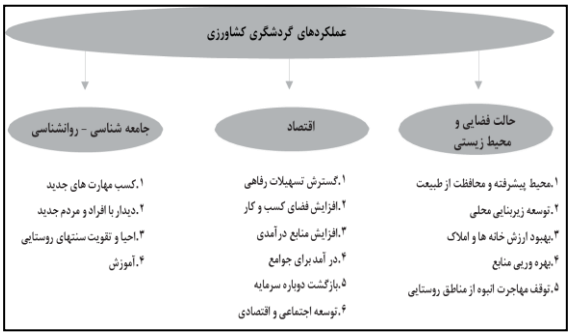

ت ۵. عملکردهای گردشگری کشاورزی (Lakovidou et al, 2000).

– مدیریت: شامل طیف گسترده‌ای از مسائل مدیریتی از قبیل: مدیریت تدارکات، محصولات و خدمات، مهمانداری، کیفیت و ایمنی و منابع انسانی است. تدارک مناسب موجب سرازیر شدن گردشگر می‌شود. مدیریت محصولات و خدمات جهت برآورده کردن انتظارات گردشگران در زمانی که مزرعه جذاب و شایسته است. مهمانداری و مهمان‌نوازی بر تسهیلات روانشناسی که یک رویکرد منحصربه‌فرد برای گردشگران است تأکید ویژه دارد و اطمینان و رضایت خاطر گردشگران را شامل می‌شود. با پیشنهاداتی از قبیل:

– نحوه استقبال از مهمان
– گفتگو و ارتباط کلامی
– تهیه و سرو غذا
– برنامه‌های هنری
– دکوراسیون داخلی و محیط اطراف

مدیریت و کنترل کیفیت و ایمنی شامل نشان کیفیت مبتنی بر شرایط استاندارد است. در بسیاری از کشورها سازمانی وجود دارد که این نشان را به مزارع گردشگری کشاورزی اهداء می‌کند. تبلیغ و ترویج امری ضروری درباره گردشگری کشاورزی است و امروزه روش‌های مختلفی برای تبلیغ و ترویج استفاده می‌شود.

– بازاریابی: ماهیت بازاریابی شرح و بسط دادن خوب است، گردشگری کشاورزی یک طیف از محصولات کلان و نامحدود را پیشنهاد می‌دهد (شکل شماره ٦). بازاریابی پتانسیل مصرف‌کننده را آنالیز می‌کند با آیتم‌هایی نظیر:

سن، جنسیت، محل سکونت، سطح درآمد، اولویت‌ها، نحوه زندگی.

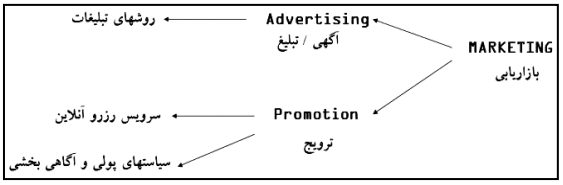

ت ٦. نحوه بازاریابی در گردشگری کشاورزی.

اهمیت اقتصادی و اجتماعی گردشگری کشاورزی

زمینه توسعه گردشگری کشاورزی – درآمد پایین مزرعه: اهمیت اقتصادی و اجتماعی گردشگری کشاورزی را می‌توان در بسیاری از جنبه‌ها در نظر گرفت. به‌عنوان‌مثال جنبه‌های اقتصاد کلان و اقتصاد کل کشور، اقتصاد منطقه‌ای – جامعه محلی و اقتصاد خرد – نهادهای گردشگری کشاورزی ارائه‌دهنده محصولات و خدمات و برای گیرندگان آن محصولات و خدمات به‌عنوان‌مثال خود مصرف‌کنندگان (گردشگران کشاورزی). عوامل اولیه تأثیرگذار توسعه گردشگری کشاورزی عبارت‌اند از:

– درآمد پایین مزرعه
– شهرنشینی
– توزیع مجدد درآمد مردم شهرنشین به مزارع گردشگری کشاورزی و درنتیجه به همه مردم روستایی
– زیرساخت‌های روستایی دولتی
– سیاست محلی دولت‌ها

منابع غیرکشاورزی از درآمد کشاورز: با توجه به وضعیت اقتصادی مردم کشاورز، مزارع فامیلی ممکن است مجبور به ترکیب منابع درآمدی مختلف شوند. این درآمد از کار غیرکشاورزی حاصل می‌شود، برای مثال خدمات کوچک شرکت‌های تجاری یا صنعتی و یا شخصیت‌های غیرانتفاعی که به‌سوی نقل‌وانتقال‌های دیگر در کشاورزی رفتن، از قبیل حقوق بازنشستگی و مستمری. کارگر، منابع و سرمایه به‌خصوص در مزارع کوچک منطقه به‌کار گرفته شده‌است، بدون شک، توجه به این جستجو برای منابع اضافی درآمد و مصرف در فعالیت‌های بزرگ توسط مردم مرتبط کشاورزی است. منابع درآمدی (تصویر شماره ۷) برای خانواده‌های کشاورزی را می‌توان به دو گروه اصلی تقسیم کرد:

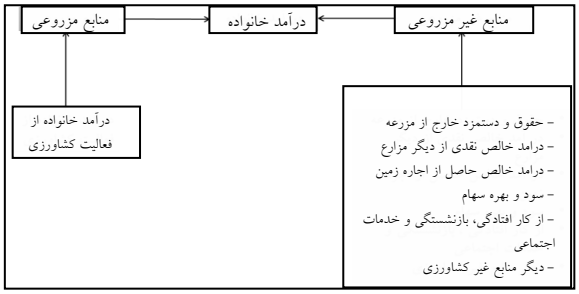

ت ۷. محاسبه درآمد خانوار از منابع مزرعه و غیره (Rural Households' Livelihood and Well-Being, 2007, 330).

– منابع مزرعه – فعالیت‌های مربوط به کشاورزی؛
– منابع خارج از مزرعه، به‌عنوان‌مثال سود کار خارج از یک خانواده (حقوق و دستمزد، درآمد حاصل از فعالیت‌های دیگر)، منابع غیرانتفاعی درآمد(به‌عنوان‌مثال بازنشستگی یا مزایای اجتماعی، بهره و سود سهام).

شهرنشینی و عواقب آن برای گردشگری کشاورزی: شهرنشینی یک افزایش مستمر و دائمی از جمعیت شهری هزینه شده از مناطق روستایی است. این یک پدیده در حال پیشرفت در سراسر جهان است. چنانکه در قرن حاضر جمعیت مردم شهری نسبت به جمعیت روستایی بیشتر و بیشتر شده‌است. روابط بین شهرها و روستاها متنوع است. شهرها و شهرک‌ها منبع ثروت برای روستاها هستند به چند دلیل:

– شهرها مقدار بسیار زیادی از مواد غذایی تولیدشده توسط جمعیت کارگر در بخش کشاورزی را جذب می‌کنند؛
– شهرها ابزار تولید و خدمات را برای کشاورزی و جمعیت روستایی عرضه می‌کنند؛
– شهرها تبدیل شده‌اند به یک محل کار برای بخش قابل‌توجهی از جمعیت روستایی؛
– شهرها محصولات فرهنگی، هنری و خدمات را به جمعیت روستایی عرضه می‌کنند؛
– ساکنان شهر، مناطق روستایی را به‌عنوان یک محل برای تفریح می‌بینند.

توسعه شهرها همواره با مهاجرت مردم از منطقه به شهر همراه بوده‌است. تصویر شماره ۸ جریان مهاجرت مردم از منطقه به شهر را نشان می‌دهد. مستطیل بالا نشان‌دهنده جمعیت شهری و مستطیل پایین نشان‌دهنده جمعیت روستایی است. بخشی از جمعیت روستایی از مناطق روستایی مهاجرت کردن و به‌طور دائم در شهر باقی ماندند.

توزیع مجدد درآمد از شهر به منطقه: مردم روستایی معمولاً فقیرتر از بخشی از جمعیت شهری هستند. بنابراین، توزیع مجدد منابع مالی از شهرها به منطقه و سیاست افزایش توان تولید مردم روستایی از اهداف مهم سیاست اجتماعی است. تمام انواع مهاجرت به شهرها و به منطقه نتیجه یک گردش مالی بین جمعیت روستایی و شهری است و هدف افزایش جریان امور مالی از شهر به منطقه است. تصویر

شماره ۹ توزیع مجدد درآمد بین منطقه و شـهر را نشـان می‌دهد.

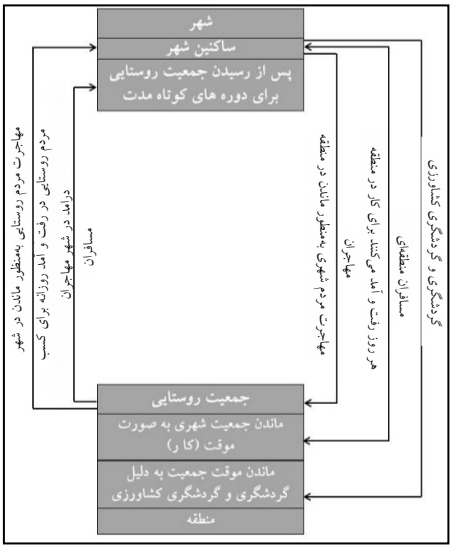

ت ۸. چرخه جمعیت بین منطقه و شهر
(Sznajder et al, 2009, 34).

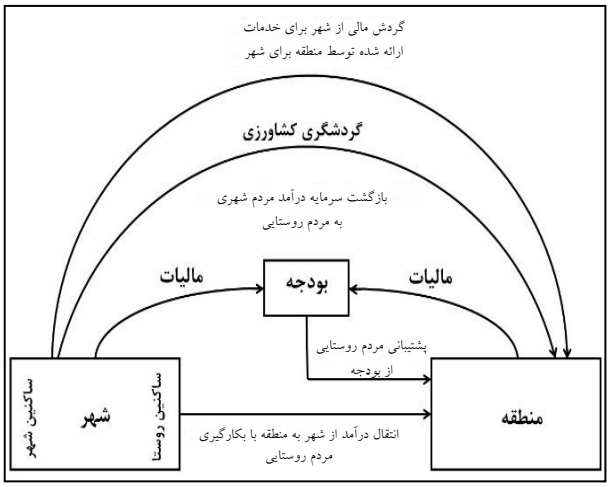

ت ۹. توزیع مجدد درآمد بین منطقه و شهر
(Sznajder et al, 2009,39).

- گردشـگری کشـاورزی و فـروش محصـولات کشـاورزی: گردشـگری کشـاورزی بـرای بسـیاری از کشاورزان، یک کانـال فـروش محصـولات و خـدمات است، بـه‌خصـوص محصـولات تولیدشـده در مقـادیر کوچک که از نظر سوپرمارکت‌ها اهمیت ندارد. به‌طـور مشخص، تقاضا برای محصولات خاصی کـه موضـوع موردعلاقه تولید شرکت‌هـای صـنعتی بـزرگ نیسـت، به‌عنوان‌مثـال یـک محصـول محلـی (Sznajder et al, 2009, 40). کـافی اسـت یـک روش بـرای مانـدگاری محصولات و یک کانال فروش فوری مهیا شود. ایجـاد جاذبه گردشگری در این محصولات و جذب آن‌ها بـه مـزارع بـه‌منظـور خریـد محصـولات ممکـن بـوده و دربرگیرنـده توسـعه شـرکت‌هـای گردشـگری در منطقه است.

جمع‌بندی پیشینه نظری پژوهش

ازآنجاکه روستاها، عموماً اجتماعات منسجمی هستند که باوجود اشتغالی به امر کشاورزی تبـدیل بـه اجتماعـات اکولوژیک می‌شـوند، مـی‌تـوان ۲ رویکـرد اصـلی را در راسـتای دسـتیابی بـه روسـتای گردشـگری کشـاورزی معرفـی کـرد (جـدول شـماره ۳) رویکـرد گردشـگری کشاورزی و رویکرد اجتماعات اکولوژیک.

جمع‌بندی و ارائه چارچوب مفهومی پژوهش

برای دستیابی به چارچوب پژوهش تلاش شده تا ابتدا اهداف کلان و خرد اولیـه پـژوهش بـر مبنـای بررسـی تطبیقی اصول گردشگری کشاورزی و رویکرد اجتماعی - اکولوژیکی؛ به‌دست آمده (جدول شماره ٤) و سـپس بـا تطبیـق آن بـا مجموعـه مطالعـات نظـری و پیشـینه عملی، ساختار کلان چارچوب طراحی برای به‌کارگیری گردشـگری کشـاورزی در جوامـع روسـتایی پایـدار به‌دست آید.

رویکرد	نظریه‌پردازان	دیدگاه/ نظریه	ابعاد پژوهش
رویکرد گردشگری کشاورزی	لاکوویدو	فعالیت‌های گردشگری که در مناطق غیرشهری توسط افرادی که شغل اصلی آن‌ها در بخش اولیه یا ثانویه اقتصاد است انجام می‌شود. دسته‌بندی عملکردهای گردشگری کشاورزی در سه دسته فضایی – زیست‌محیطی، اقتصادی و جامعه روانشناسی	تلفیق زیرسیستم‌های اجتماعی، اقتصادی، فضایی و محیطی با تأکید بر گردشگری
	شارپلی	محصولات گردشگری که به‌طور مستقیم با محیط زراعت، محصولات زراعی یا اقامتگاه‌های زراعی ارتباط دارند.	تلفیق گردشگری و کشاورزی
	وال	ارائه فرصت‌های گردشگری در مزارع کار.	تأکید بر هدف گردشگری
	سونینو	فعالیت‌های مهمان‌نوازی که توسط کارآفرینان کشاورزی و اعضای خانواده آن‌ها انجام می‌شود که باید اتصال‌دهنده و مکمل فعالیت‌های کشاورزی باشند.	تلفیق گردشگری و کشاورزی با رویکرد اجتماعی – فرهنگی
	کیم و جنینگ	سرمایه‌گذاری روستایی که فضای کار مزرعه و مؤلفه گردشگری تجاری را ترکیب می‌کند.	تلفیق گردشگری و کشاورزی با رویکرد اقتصادی
	کیزوس و لوسیفیدس	فعالیت‌های توریستی کوچک‌مقیاس، با منشأ خانوادگی یا همکاری که در مناطق روستایی توسط افرادی که فعالیت کشاورزی دارند، توسعه یافته است.	تلفیق گردشگری و کشاورزی با رویکرد فرهنگی – اجتماعی
	باربیری و مشینگا	هر عملی که یک مزرعه کاری را باهدف جذب بازدیدکنندگان توسعه دهد.	تلفیق گردشگری و کشاورزی
رویکرد اجتماع- اکولوژیک	گروه روستا–شهر	جنبه‌های اکولوژیکی مبتنی بر زیبایی‌شناسی و فرهنگی، اختلاط کاربری، فضاهای پایدار شهری با حس مکان و همراه با تعهد اجتماع	جوامع روستایی پایدار و اکولوژیک
	لوول	تعاونی مسکن: توسعه پایدار سکونتگاهی و اکولوژیک	اجتماعات پایدار شهری
	بیل مولیسیون و دیوید هولمکرن	کشاورزی ماندگار: سیستم یکپارچه و تکامل‌یافته گیاهان و حیوانات پایا سودمند برای انسان	کشاورزی پایدار و اجتماع پایدار
	رابرت گیلمن	اکو دهکده: سکونت‌گاهی باکیفیت و در مقیاس انسانی است که در آن فعالیت‌های انسانی بدون وارد آوردن خسارت بر طبیعت در جهت حمایت از توسعه انسانی بانشاط به‌نحوی انسجام‌یافته	اجتماع محلی با الگوی زیست پایدار

ج ۳. جمع‌بندی مجموعه نظریات پژوهش.

اجتماع اکولوژیک		اقتصاد پویا			هدف مشترک
اصول گردشگری کشاورزی		اقتصاد خودکفا	اشتغال محلی و بوم‌آورد	توزیع عادلانه سرمایه و درآمد	
ارتقای وضعیت اقتصادی	تلفیق صنعت گردشگری و کشاورزی	•		•	بهبود اقتصاد محلی و منطقه‌ای با تلفیق گردشگری و کشاورزی
	اشتغال‌زایی پایدار	•	•	•	
	استفاده از تولیدات محلی	•	•		
		انسجام اجتماعی			هدف مشترک
		حضورپذیری	اجتماع پویا		
اجتماع محلی	شمول‌گرایی	•	•		ارتقای اجتماع محلی
	ارتباط میان جوامع محلی و گردشگران		•		
		پایداری اکولوژیک			هدف مشترک
		کاهش ردپای اکولوژیک	بهبود ساختار اکولوژیک	انرژی پایدار	
حفاظت از محیط طبیعی	ارتقای ساختار محیط طبیعی	•	•		پایداری زیست‌محیطی
	بهبود چرخه طبیعی	•	•		
	مدیریت ضایعات طبیعی			•	
		هویت مکان			هدف مشترک
		نقش‌انگیزی	غنای حسی	معماری روستایی	
تشخص فضای گردشگری کشاورزی	محیطی دوستانه و صمیمی	•	•		تشخص و ارتقاء هویت مکان
	ارتقای هویت مکان	•	•	•	
	انتظام و وحدت مناظر		•	•	

ج ٤. بررسی تطبیقی اصول گردشگری کشاورزی و رویکرد اجتماعی – اکولوژیکی.

پس‌ازآن تحقیق اهداف طراحی گردشگری کشاورزی برای جوامع روستایی پایدار، در غالب اهداف خرد و کلان صورت گرفت (تصاویر شماره ۱۰ و ۱۱). براساس مجموعه مطالعات انجام‌شده می‌توان موضوع پژوهش را در ٤ زیرسیستم اصلی یعنی زیست‌محیطی، اجتماعی،اقتصادی و کالبدی – فضایی تقسیم کرد.

هدف کلان در زیرسیستم اجتماعی: ارتقاء اجتماع محلی

برای ارتقای وضعیت اجتماع محلی با در نظر گرفتن ۳ گروه هدف کشاورزان، گردشگران و افراد بومی موردتوجه قرار می‌گیرد. برای دستیابی به این هدف نیاز است تا اهداف خرد موردنیاز ارائه شود:

– حضورپذیری و تداوم حضور در عرصه عمومی

– شمول‌گرایی

هدف کلان در زیرسیستم اقتصادی: بهبود اقتصاد منطقه و محله

با توجه به فشارهای اقتصادی وارده بر کشاورزان باید در ابتدای امر به جامعه محلی توجه کرد و ارتقای اقتصاد منطقه‌ای را به‌عنوان هدف بلندمدت پژوهش تلقی کرد.

– اشتغال پایدار و مولد

– توزیع عادلانه سرمایه و درآمد در روستا و منطقه

هدف کلان در زیرسیستم زیست‌محیطی: پایداری زیست‌محیطی

در این خصوص باید از منابع موجود استفاده کرد و درعین‌حال امکان استفاده آتی آن را نیز مدنظر قرارداد. برای دستیابی به این هدف ۳ هدف خرد حفظ و تقویت ساختار زیست‌محیطی و کاهش ردپای اکولوژیکی ارائه شده‌است.

– حفظ و تقویت ساختار زیست‌محیطی

– کاهش ردپای اکولوژیکی

هدف کلان در زیرسیستم کالبدی – فضایی: تشخص و ارتقاء هویت مکان

مکان و فضای طراحی‌شده باید به‌گونه‌ای باشد که علاوه بر کشاورزان و افراد بومی، بستر مناسبی را برای فعالیت گردشگران مهیا سازد. لذا تلاش شده تا در دو هدف خرد نقش‌انگیزی و غنای حسی به ارتقای هویت مکان پرداخت.

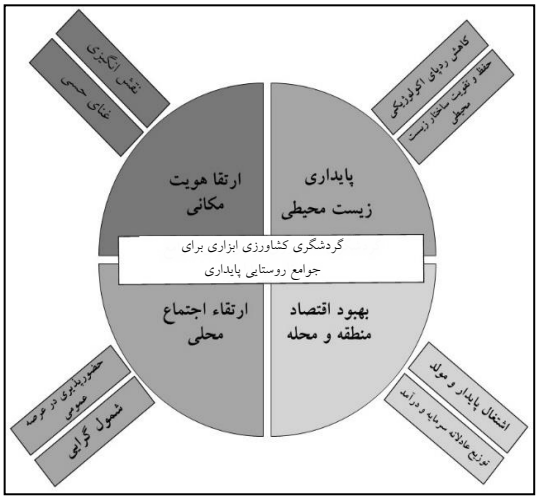

ت ۱۰ . نمودار اهداف و اصول کلان طراحی گردشگری کشاورزی برای جوامع روستایی پایدار.

– موردپژوهش، روستای گلزار

روستای گلزار، از توابع بخش مرکزی شهرستان پاکدشت در استان تهران است. این روستا در دهستان فیلستان و در بخش مرکزی آن قرار دارد و روستا شامل دو بخش گلزار بالا و پایین است. راه دسترسی به آن به‌صورت آسفالت است و جمعیت آن در سال ۱۳۹۰ برابر با ۶۱۸۱ نفر بوده‌است. قدمت گلزار در حدود دویست سال است. نام اولیه آن حصار کلات بوده و بعدها به حصار کلک (به معنی دیوار کوتاه و پرچین) تغییر یافته‌است. اکنون حدود سی سال است که به‌دلیل کشت فراوان گل در این روستا نام این روستا به گلزار تغییر یافته‌است. هم‌جواری با رودخانه جاجرود و عبور دو کانال آب‌وخاک مناسب موجب کشت و پرورش گل و گیاه در این منطقه است و گلخانه‌های متعددی را در خود جای داده و قرارگیری اتوبان تهران به مشهد موجب دسترسی سریع و راحت آن شده‌است. بااین‌حال وجود معادن متعدد شن و ماسه و جانمایی شهرک‌های صنعتی در اطراف آن زیست‌بومِ روستا را در خطر قرار داده‌است. در حوزه داخلی روستا،

الگـوی نامناسـب سـاخت‌وسـاز شـهری و دیوارکشـی و جداکننده‌های فضایی و تأسیسـات باعـث اغتشـاش بصـری شده‌است. همچنین تفکیک روستا به دو بخش بـالا و پـایین موجـب عـدم انسـجام اجتمـاعی، عملکـردی و فضـایی شده‌است. با توجه به اشتغال ساکنین در صنعت گـل و گیـاه و نبود صنایع مکمل می‌توان با استفاده از الگوی گردشـگری کشاورزی و سرمایه‌گذاری مناسب در جهـت تثبیـت درآمـد روستاییان و جلوگیری از مهاجرت آنان گام برداشت.

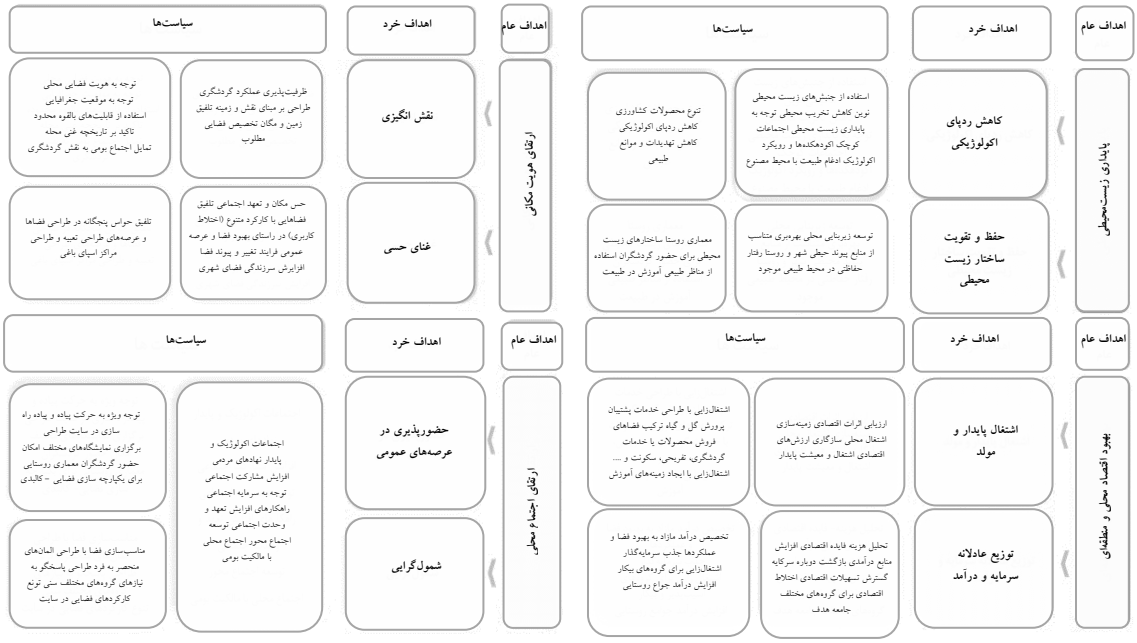

ت ۱۱. نمودار اهداف و سیاست‌های طراحی گردشگری کشاورزی برای جوامع روستایی پایدار مستخرج از متون تخصصی.

در ایـن راسـتا سـه سـناریوی متفـاوت، حـول یـک ایـده وحدت‌بخش «طراحی مسیر گردشـگری در راسـتای تحقـق گردشگری کشاورزی» ارائه شده‌است. با طراحی ایـن مسـیر گردشگری مـی‌تـوان عـلاوه بـر اسـتفاده از طبیعـت زیبـای روستای گلزار به مراکـز خریـدوفروش محصـولات گـل و گیاهی سر زد و تفریح در مراکز خدماتی همچون رسـتوران‌هـا، نمایشگاه‌ها و کافه‌ها پرداخت. در این مسیر با تأکیـد بـر اصـول معماری روستایی، منظری زیبا و چشم‌نواز بـرای گردشـگران و روستاییان فراهم خواهـد شـد تـا همـواره دو گـروه تعـاملات اجتماعی هم‌افزا را در بستر روستایی به سرانجام برسانند.

توضیح سناریو	طرح شماتیک
سناریو ۱: مسیر گردشگری چرخه‌ای در سناریو شماره یک تلاش شده تا مسیر گردشگری به‌صورت زنجیره‌ای در پیرامون روستا جانمایی شود و به‌واسطه آن امکان تعامل میان روستاییان و گردشگران افزایش یابد. در این سناریو به‌واسطه عبور مسیر گردشگری از میان گلخانه‌ها و مناطق مسکونی، امکان تحقق اهداف گردشگری کشاورزی افزایش می‌یابد همچنین با کمترین مداخله و تنها مبتنی بر سیاست‌های تقویت مسیرهای موجود می‌توان راهکارهای عملیاتی را در روستای گلزار محقق کرد.	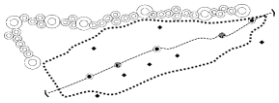
سناریو ۲: مسیر گردشگری خطی در سناریو شماره دو تلاش شده تا مسیر گردشگری به‌صورت یک‌طرف و خطی از ابتدا تا انتهای روستای گلزار طراحی شود با این تفاوت که با مسیر اصلی تقاطع داشته باشد. این عمل با هدف افزایش حضور گردشگران در بافت داخلی روستای گلزار انجام شده‌است	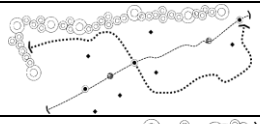
سناریو ۳: مسیر گردشگری تلفیقی در سناریو شماره سه تلفیقی از مسیرهای گردشگری خطی و چرخه‌ای ارائه شده‌است. این سناریو افزایش چشمگیر روابط و تعامل میان گردشگران و کشاورزان را به‌همراه خواهد داشت. زیرا فواصل کوتاهی و متنوع از مسیر گردشگری در سراسر روستا به‌صورت متعادل و متوازن جانمایی شده‌است.	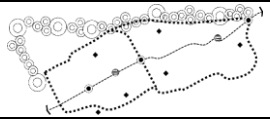

انتخاب سناریو برتر با استفاده از ماتریس دستیابی اهداف[1]

در این مرحله با استفاده از ارزش‌گذاری اهداف و تحلیل آن‌ها در هر یک از اهداف پژوهش به ارزیابی سناریوهای پیشنهادی از روش ماتریس دستیابی به اهداف (جدول شماره ۵) استفاده شد. در این روش، مقاصد به ترتیب اهمیت دستیابی آن‌ها درجه‌بندی می‌شوند، بااین‌وجود، مقاصد پیش از بررسی بازتاب‌های پیشنهادات درجه‌بندی می‌گردد. او روش خود را «ارزش‌گذاری براساس درجه‌بندی» می‌نامند. درواقع ماتریسی تهیه می‌شود که بیان‌کننده کار اختصاصی طرح است و به‌عنوان مبنایی برای تصمیم‌گیری مورداستفاده قرار می‌گیرد. در این روش فرض بر این است که راهی وجود دارد که توسط آن می‌توان مقاصد را برحسب درجه مطلوبیت حصول آن‌ها درجه‌بندی کرد؛ و این نیز بستگی به قابلیت محاسبه «ارزش مورد انتظار» یا نمره هر طرح ازلحاظ نیل به هر یک از مقاصد دارد. اگر نمره‌های داده‌شده به طرح در رابطه با هر یک از مقاصد را در عدد مبین ارزش‌گذاری آن مقصد ضرب کنیم و سپس ضریب احتمال اجرای طرح را درمجموع این حاصل ضریب‌ها دخالت دهیم «ارزش کل طرح» به‌دست خواهد آمد. در ابتدای امر باید به ارزش‌گذاری هر یک از اهداف پرداخت. بر مبنای طرح مسئله و هویت پژوهش، دو هدف بهبود اقتصاد محلی و بهبود هویت مکانی به ترتیب بیشترین ارزش را در پژوهش دارند و ارزش ٤ و ۳ را به خود اختصاص داده‌اند. سپس اهداف ارتقای اجتماع محلی و ارتقای پایداری محیط طبیعی ارزش‌های ۲ و ۱ را کسب کردند. این ارزش‌گذاری به معنای اهمیت کم دو موضوع پایدار و اجتماع محلی نبوده بلکه بر ارزش و اهمیت زیاد اقتصاد محلی و هویت مکانی روستای گلزار در افق پیشنهادی و تأثیر بسزای آن بر تحقق اهداف گردشگری کشاورزی دلالت دارد (جدول شماره ۵).

	اهداف	سناریو شماره یک	سناریو شماره دو	سناریو شماره سه
ارتقای پایداری محیط طبیعی	کاهش ردپای اکولوژیکی (۱)	۱	۱	۲
	حفظ و تقویت ساختار زیست‌محیطی (۲)	۲	۲	۲
بهبود هویت مکانی	نقش‌انگیزی (٤)	۲	۲	۳
	غنای حسی (۲)	۱	۲	۲
ارتقاء اجتماع محلی	حضورپذیری و تداوم حضور در عرصه عمومی (۲)	۲	۲	۲
	شمول‌گرایی (۲)	۲	۱	۲
	سامان‌دهی سمن‌ها (۱)	۱	۱	۱
	ارتقا و بهبود آموزش‌وپرورش (۲)	۳	۲	۳
بهبود اقتصاد محلی	اشتغال پایدار و مولد (٤)	۲	۲	۳
	توزیع عادلانه سرمایه و درآمد (۳)	۳	۲	۳

ج ۵ . ماتریس دستیابی به اهداف روستای گلزار براساس درجه‌بندی اشلاگر و هلمز.

ارزش نهایی	محاسبات	سناریوها
٤۷	+(۱*۱)+(۲*۲)+(۲*۱) +(۲*٤)+(۲*۲)+ +(۱*۱) (۳*۳)+(٤*۲)+(۳*۲)	۱
٤۲	+(۱*۱)+(۲*۲)+(۲*۲) +(۲*٤)+(۲*۲)+ +(۱*۱) (۲*۳)+(٤*۲)+(۲*۲)	۲
۵۸	+(۱*۱)+(۲*۲)+(۲*۲) +(۳*٤)+(۲*۲)+ +(۲*۱) (۳*۳)+(٤*۳)+(۲*۲)	۳

ج ٦. ارزش نهایی هر سناریو.

بر مبنای ارزش نهایی به‌دست‌آمده برای هر یک از سناریوها (جدول شماره ٦) مشخص شد که سناریو شماره سه دارای ارزش نهایی بیشتر است، زیرا احتمال اجرا و نقش بیشتری در بهبود اقتصاد محلی روستای گلزار دارد. به‌واسطه اهمیت زیاد هدف مذکور و همچنین امتیاز بیشتر به نسبت سایر سناریوها در دستیابی به هدف اصلی پژوهش، سناریوی شماره سه به‌عنوان سناریوی برتر انتخاب شد (تصویر شماره ۱۲).

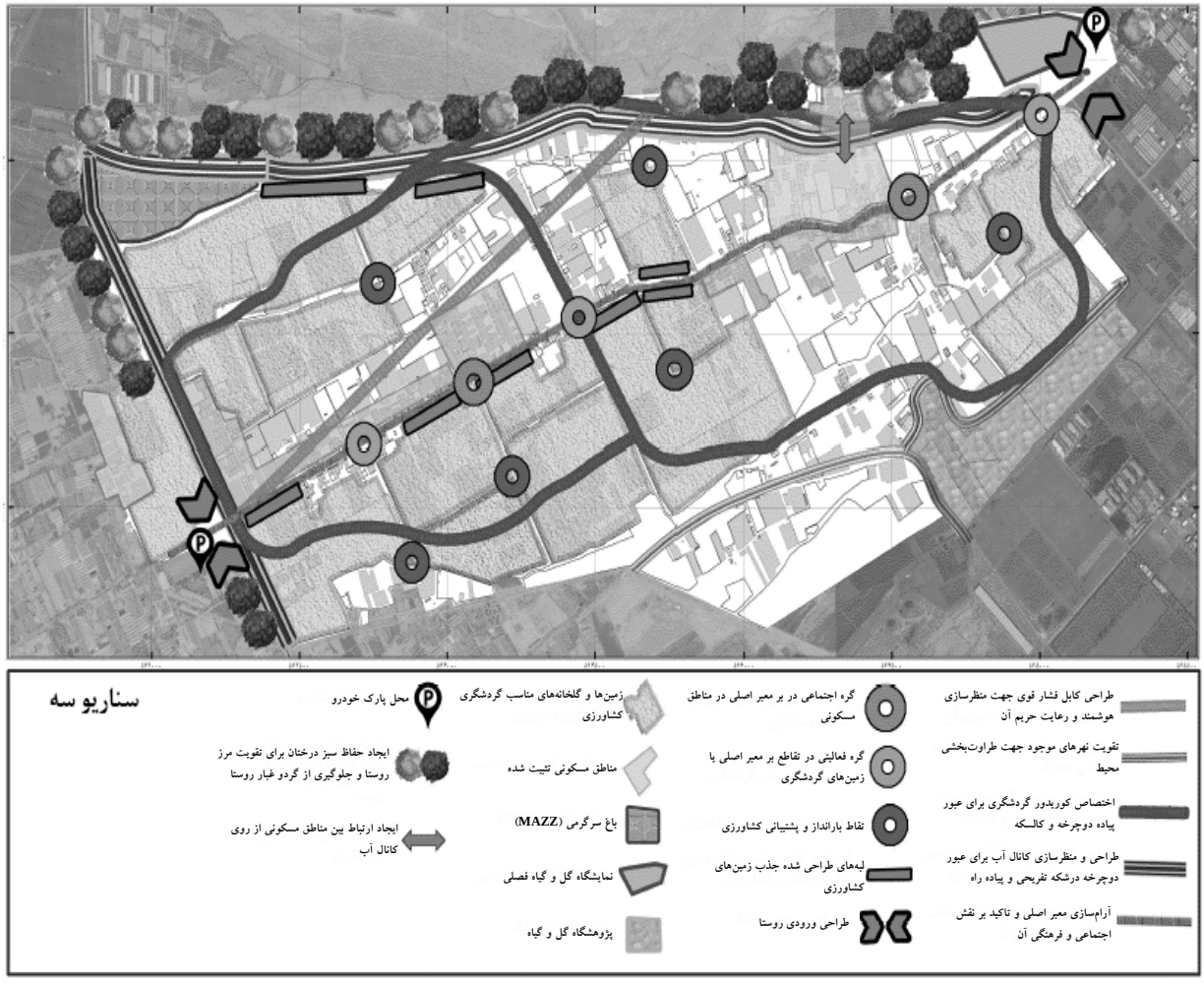

ت ۱۲. سناریو منتخب.

یافته‌های پژوهش

با توجه به مباحث مطرح‌شده از مطالعه گردشگری کشاورزی و روستای گلزار می‌توان اصول و اجزای توسعه روستای هدف را در ابعاد چهارگانه گردشگری کشاورزی در جدول زیر بازشناسی نمود. لزوم پاسخگویی به این اصول باید موردتوجه طراحان شهری قرار گیرد.

ابعاد	هدف خرد	سیاست‌های طراحی روستای گلزار	سیاست‌های طراحی برای روستاهای هدف گردشگری کشاورزی
پایداری زیست محیطی	کاهش ردپای اکولوژیکی	•کاهش دخالت‌ها و فعالیت‌های انسانی در محیط طبیعی روستا •استفاده از انرژی‌های پاک و تجدیدپذیر و ارتقای چرخه طبیعی اکولوژی، استفاده از روش‌های نوین راه‌سازی جهت کاهش اثرات مخرب اکولوژی طراحی مسیرهای دوچرخه و پیاده هم‌راستا با توپوگرافی زمین •سازه‌های محدود، سبک و قابل‌جمع شدن در اراضی کشاورزی، کنترل تراکم ساختمانی •برگزاری برنامه‌های مردمی در راستای توسعه پایدار	•استفاده از انرژی‌های پاک و تجدیدپذیر •استفاده از دورریز محصولات کشاورزی جهت تولید محصولات کاغذی و .... •کاهش اثرات فاضلاب‌ها و فضولات حیوانی •جانمایی صحیح چرخه فعالیت‌های کشاورزی •مشاوره با مؤسسات تحقیقاتی
	حفظ و تقویت ساختار زیست‌محیطی وضع موجود	•ارتقا زیرساخت کانال‌ها و جمع‌آوری آب‌های سطحی، کاهش ضایعات کشاورزی ایجاد مراکز حفاظت از محیط طبیعی •تحول نظام حرکت و دسترسی به‌سوی الگوی پایدار با آرام‌سازی مسیر سواره، اولویت به حرکت پیاده و دوچرخه •ساماندهی تجهیزات و تأسسیات روستا استفاده از مصالح بوم‌آورد •تقویت پوشش گیاهی در عرصه‌های عمومی و افزایش تاب‌آوری محیطی با استفاده از فضاهای باز چند عملکردی •ساماندهی پساب حفظ و احیا درختان و منظر روستا، طراحی همگون با محیط و ساماندهی پوشش گیاهی بخش شمالی	•حفظ و تقویت پوشش گیاهی •حفاظت از حوزه‌های آبخیز (دریاچه، رودخانه، آبشار و...) •حفاظت از زمین (پدیده‌های زمین‌شناختی و جلوگیری از فرسایش خاک) •حفاظت از حیات وحش •حفاظت از جنگل‌ها
ارتقای هویت مکان	نقش‌انگیزی فضای گردشگری کشاورزی	•ایجاد فضای مناسب فراقت جذاب برای گردشگران •حذف و یا جابجایی تأسیسات و فعالیت‌های کشاورزی تولیدکننده صدا، بوی بد اغتشاش بصری در مسیرهای گردشگری با مدهای متنوع سفر برگرفته از هویت روستا و کشاورزی از قبیل گاری، دوچرخه و پیاده در داخل فضای گلخانه •نمایان کردن فضای گلخانه‌ها و زمین‌ها کشت و پرورش گل برای ایجاد تصویر ذهنی گردشگران •مناسب‌سازی جداره‌ها، متناسب با هویت روستای و کشاورزی •تقویت نشانه‌های بصری جهت تقویت تصویر ذهنی و عینی •انتظام و وحدت بخشی منظر طبیعی و مصنوع روستا و سازمان‌دهی بصری گلخانه‌ها	•حفاظت از چشم‌اندازهای طبیعی، کوه، دشت، دریاچه، رودخانه و جنگل •تقویت چشم‌انداز مزارع و باغات با کشت چند محصول در فصول مختلف •تقویت نشانه‌های طبیعی و مصنوع
	غنای حسی در تعامل گردشگری و کشاورزی	•ایجاد سرزندگی در محیط با استفاده از جریان آب •طراحی مسیرهای پیاده و دوچرخه با تلفیقی از فضای سبز و مسیر آبی •بهره‌گیری از تراکم و سطح اشغال مناسب •استفاده مناسب از حجم، رنگ و مصالح جهت هویت بخشی به فضای همگانی •استفاده از المان‌های روستایی و کشاورزی در عرصه عمومی •طراحی ساختمان‌هایی با معماری روستایی •تثبیت محدوده روستا با استفاده با منظرسازی طبیعی	•حذف فعالیت‌های آلوده‌کننده کشاورزی مانند صدا و بو از مسیر گردشگران •تقویت منظرسازی طبیعی کشاورزی
ارتقای اجتماع محلی	حضورپذیری و تداوم حضور در عرصه عمومی	•برگزاری فستیوال‌های گل و گیاه و فعال کردن فضاهای بزرگ تک عملکردی پرورش گل و گیاه •استفاده از کانال‌های آب کشاورزی به‌منظور ایجاد فضای تفرجی •محدود کردن و آرام‌سازی حرکت سواره در عین دسترسی مناسب، ارتقای پیاده محوری، در نظر گرفتن پارکینگ و مناطق باراندازی مزارع و خدمات، طراحی شبکه سلسله‌مراتبی از تلفیق مسیر پیاده، دوچرخه و گاری •گشایش فضای گلخانه‌ها برای بازدید گردشگران، نمایان کردن برخی از فعالیت‌های روستایی و مکمل کشاورزی •اصلاح الگوی ساخت‌وساز موجود جهت جلوگیری از انزواطلبی شهری •برگزاری مراسم سنتی و آیینی در جهت حضور گردشگران و ساکنین در عرصه عمومی •افزایش حضورپذیری با تقویت فضای همگانی و تقویت حیات شبانه •استفاده از مصالح بومی در راستای تقویت منظر روستایی و طراحی بوستان روستایی	•برگزاری فستیوال‌های مختلف کشاورزی در سال •گشایش فضاهای کشاورزی جذاب جهت بازدید و آموزش گردشگران •تقویت منظر طبیعی و مصنوع روستا و زمین‌های کشاورزی •اصلاح شبکه حرکت دسترسی با محوریت حضور گردشگران و ساکنان
	شمول‌گرایی برای اجتماع محلی و گردشگران	•ترکیب فضاهای پرورش گل و بازی کودکان، استقرار کاربری‌های اقامتی و خدماتی متناسب گردشگران •طراحی مسیرهای گردشگری پاسخگو به نیازهای مختلف •مناسب‌سازی فضاها خدماتی و تأسیساتی پشتیبان مزارع و گلخانه‌ها •مناسب‌سازی فضاها و مسیرهای عمومی و گردشگری برای گروه‌های سنی و جنسیتی مختلف و معلولین	•ترکیب فضاهای کشاورزی با کاربری‌های جاذب گردشگری •مناسب‌سازی فضاهای پشتیبان و خدمات مزارع •فراهم کردن شرایطی جهت مشاهده و مشارکت گردشگران در فرآیند تولید •ایجاد مزرعه باغ وحش

ج ۷. یافته‌های تحقیق

	ارتقا و بهبود آموزش‌وپرورش در زمینه گردشگری کشاورزی	•آموزش علمی مؤسسات خصوصی و دولتی جهت معرفی گل و گیاه و فضای روستایی و کشاورزی برای مهاجرت معکوس •برگزاری کلاس‌های یادگیری کشاورزی برای گردشگران و کسب درآمد از آن	•آموزش راهنمایان محلی •آموزش زنان برای تولید صنایع بومی •آموزش اهالی در برخورد با سوانح طبیعی •آموزش اهالی در خصوص حقوق و قوانین مدنی
بهبود اقتصاد منطقه‌ای و محلی	اشتغال پایدار و مولد در فضای رقابت‌پذیر	•ایجاد فضاهای عرضه و فروش گل و بهبود زیرساخت‌های موردنیاز برای اشتغال پایدار و مولد •ایجاد مشاغل پشتیبان گردشگری کشاورزی •تولیدات محلی و تکمیل زنجیره پرورش گل و گیاه با کارگاه‌های گلدان سفالی و بسته‌بندی و امکان تولید عرقیجات	•برندسازی و فروش مستقیم محصولات •درآمدزایی از صنعت گردشگری •معرفی پتانسیل‌های گردشگری کشاورزی مناطق هدف گردشگری جهت سرمایه‌گذاری •تبلیغات مناسب مزارع گردشگری
	توزیع عادلانه سرمایه و درآمد	•ترکیب فضاهای عرضه و فروش گل با فضاهای قهوه‌خانه، کافه‌ها و رستوران‌ها •جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی اعم از بانک‌ها و مؤسسات مردم‌نهاد جهت توسعه صنعت گردشگری و پرورش گل در منطقه استفاده و فروش تولیدات محلی برای رفع نیازها به‌جای استفاده از تولیدات شهرها و واردات •تخصص بخشی از درآمدهای حاصل گردشگری جهت احیاء سنت‌ها، آموزش بهداشت، حفظ و نگهداری منطقه	•تدوین مدل مدیریتی و اقتصادی مناطق هدف گردشگری کشاورزی جهت هزینه کرد صحیح درآمد گردشگری در روستا و مناطق کشاورزی •اعطای تسهیلات تشویقی و ترویجی گردشگری در مناطق روستایی جهت رونق این مناطق نسبت به شهرها •احترام به حقوق زنان و اقشار مختلف

ادامه ج ۷. یافته‌های تحقیق

نتیجه

علی‌رغم برنامه‌ریزی‌های صورت‌گرفته در خصوص سکونتگاه‌های روستایی و کشاورزی همچون، طرح هادی و تفاهم‌نامه‌های مشترک میراث فرهنگی با ارگانها و نهادهایی همچون بنیاد مسکن انقلاب اسلامی به‌منظور تقویت بنیان‌های اقتصادی مناطق روستایی و فراهم نبودن فضاهای گردشگری در روستا و ترویج صنایع بومی، تاکنون الگوی مناسب و همه‌شمولی تهیه نشده و تنها به ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی بسنده شده‌است. همچنین ظرفیت روستاها و زمین‌های کشاورزی اطراف و روستاهای هم‌جوار به‌طور یکپارچه دیده نشده‌است.

براین‌اساس در این تحقیق از تقاطع چهار هدف در ابعاد چهارگانه محیطی، کالبدی، اجتماعی و اقتصادی و استخراج اصول حاصل از مطالعه گردشگری کشاورزی مشتمل بر حفاظت از محیط طبیعی، تشخص فضای گردشگری کشاورزی، ارتقای وضعیت اقتصادی و اجتماع محلی به چهار مؤلفه اصلی و مدل «گردشگری کشاورزی ابزاری برای بازآفرینی جوامع روستایی پایدار» دست خواهیم یافت. این چهار مؤلفه شامل: پایداری زیست‌محیطی، ارتقاء هویت مکانی، بهبود اقتصاد محلی و منطقه‌ای و ارتقاء اجتماع محلی است.

در روستای موردمطالعه «گلزار» باوجود نزدیکی به شهر تهران و دارا بودن جاذبه‌های کشاورزی نظیر گلخانه‌های پرورش گل‌های تزئینی و هم‌جواری با رودخانه جاجرود همچنان شاهد مهاجرت ساکنین اصلی هستیم. مشکلاتی نظیر نبود الگوی ساخت‌وساز مناسب روستایی، کمبود انسجام اجتماعی و نبود صنایع مکمل و زوال منابع طبیعی نشانگر آن است که تنها با سیاست‌های کالبدی نمی‌توان شرایط پایداری را برای این روستا متصور بود. لذا مدلی همه‌جانبه، که شرایط پایداری را در همه ابعاد آن برای روستاهای هدف گردشگری کشاورزی فراهم می‌آورد موردنظر بوده که مبتنی بر اصول طراحی شهری است وحیات مجدد و باکیفیتی را مبتنی با خصوصیات روستاها به ارمغان آورد.

پی‌نوشت

1. Goal Achievement Matrix

فهرست منابع

- اسکندری، نیما. (۱۳۹۶)، چارچوب طراحی شهری روستای

گلزار در حومه شهر تهران، کاربست اگروتوریسم به‌عنوان ابزاری برای جوامع روستایی پایدار، پایان‌نامه کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی.

– رازی، لیلی؛ نعمتی‌مهر، مرجان. (۱۳۹۸)، کاربست مدل دهکده اکوتوریسمی جهت بازآفرینی روستاهای هدف گردشگری اکولوژیک (مطالعه موردی: روستای وردیج، استان تهران)، فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۶۵، بهار ۱۳۹۸.

– طرح هادی روستای گلزار، مصوب سال ۱۳۹۳.

- Agritourism Development Strategy and Marketing Plan (2018), Southwestern Ontario Tourism Corporation.

- April Philips (2013), Designing Urban Agriculture: A Complete Guide to the Planning, Design, Construction, Maintenance and Management of Edible Landscapes, Whiley Press.

- Australian Bureau of Statistics, Survey of income and housing costs, (2000-2001). In: Rural Households' Livelihood and Well-Being, Statistics on Rural Development and Agriculture Household Income, The Wye Group Handbook. www.fao.org/statistics/rural/ retrieved April 2016.`

- Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D., Shepherd, R. and Wanhill, S. (2005) Tourism: Principlesand Practice. Longman, Harlow, UK.

- Lakovidou, O., Partalidou, M. and Manos, B. (2000) Rural tourism. Agritourism: a challenge for the development of the Greek countryside. In: International Seminar: Agritourism and Rural Tourism. A Key Option for the Rural Integrated and Sustainable, Center for Agriculture and Rural Development (Ce. S.A.R.), Scientifi c and Cultural Association Biosphera, Perugia, Italy.

- Lane, B. (1992) A review for the Organization for Economic Co-operation Development.Mimeo, Rural Tourism Unit, Department for Continuing Education, University of Bristol.

- Mathieson A. Wall G.(1982), Tourism: Economic, Physical, and Social Impacts, Longman.

- Sznajder, M. Przezbórska-Skobiej L. and Scrimgeour F.(2009), Agritourism, Wallingford, CABI International.

-https://doi.org/10.22034/39.171.3